

**Використані джерела:**

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за правопорушення з мотивів національної, расової чи релігійної ненависті або ворожнечі): висновок на проект Закону України від 23.01.2008 № 1395-1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Основні європейські цінності. Толерантність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xenodocuments.org.ua/article/488>.
3. Википедія – свободная энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Заглавная\\_страница](http://ru.wikipedia.org/wiki/Заглавная_страница).
4. Справочник по теории государства и права: основные категории и понятия / А. А. Иванов. – М. : Экзамен, 2007. – 510 с.
5. Правознавство: словник термінів. навч. посіб. / за ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Юрисконсульт, КНТ. – 2007. – 636 с.
6. *Поліщук Ю. О.* Проблеми розуміння дискримінації як однієї з цілей катування / Ю. О. Поліщук // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 411-418.

***Кончаковская В. В. Толкование понятия “нетерпимость” в пределах статьи 127 Уголовного кодекса Украины.***

*В статье осуществлена попытка разграничения понятий “дискриминация” и “нетерпимость” в пределах статьи 127 Уголовного кодекса Украины и применения указанной нормы при квалификации преступлений.*

**Ключевые слова:** дискриминация, нетерпимость, толерантность, преступление.

***V. Konchakovska. Interpretation of concept "intolerance" within article 127 of the Criminal code of Ukraine.***

*In article attempt of differentiation of concepts "discrimination" and "intolerance" within article 127 of the Criminal code of Ukraine and application of the specified norm is carried out at qualification of crimes.*

**Keywords:** discrimination, intolerance, tolerance, crime.

***Можайкіна О. С.***  
***Національний педагогічний університет***  
***імені М. П. Драгоманова***

**ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ  
НА ФОРМУВАННЯ НОРМ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ**

*В статті розглянуто місце і роль спілкування у формуванні норм поведінки неповнолітніх. Розкрито основні функції спілкування, які впливають на соціалізацію особистості.*

**Ключові слова:** спілкування, норми поведінки, підлітковий вік, соціальні норми, самореалізація.

Значення спілкування в житті сучасної людини величезне й продовжує рости. Від нього в більшій мірі залежать успішність професійної діяльності, активність у суспільному житті, нарешті, особисте щастя кожного. Це пов'язано із соціальною тенденцією, що називають зростанням ролі людського фактору в житті суспільства. Перед юристами, педагогами, психологами постало принципово нове завдання – цілеспрямовано готувати юних громадян не тільки до праці і пізнання, але й до

спілкування.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, численні факти шкільного життя показують, що завдання спілкування вирішується в практиці сучасної школи не ефективно. Саме в сфері спілкування учнів з дорослими, однолітками, старшими і молодшими дітьми відбувається велика кількість конфліктів, у деяких підлітків складаються асоціальні звички, формується і проявляється протиправна поведінка.

Потреба в спілкуванні є в кожній нормальній людині. Вона з'являється вже в ранньому дитинстві і задовольняється в першу чергу і головним чином у спілкуванні з матір'ю. З віком ця потреба диференціюється. Для її задоволення поступово стають потрібними не тільки близькі дорослі, але й інші люди, у тому числі однолітки. Чим старше дитина, тим у більшій мірі їй властива потреба в емоційному контакті з іншими людьми. Польський психолог К.Обухівський визначає потребу в емоційному контакті як потребу людини у двосторонніх і багатосторонніх відносинах з людьми. Людина повинна відчувати себе предметом зацікавленості і симпатії тих людей, до яких її притягує. І в той же час вона повинна відчувати своє співзвуччя із цими людьми, переживаючи їхні прикrostі і радості [1, с. 163]. Тобто відносини один до одного людей, що вступають у контакт, повинні бути взаємні і емоційно позитивно забарвлені.

Одночасно чим старшою стає дитина, тим більше в неї з'являється потреба в усамітненні. Їй потрібно періодично усамітнюватися від навколишніх людей для того щоб вести внутрішній діалог із собою, з якими-небудь реальними або вигаданими персонажами, з літературними героями або історичними особистостями, навіть із неживими предметами, яких вона наділяє духовними властивостями.

У кожній дитині потреба в спілкуванні проявляється в необхідності і в емоційних контактах, і в усамітненні. Однак міра цієї потреби різна. Одним необхідно постійно перебувати у своїй компанії або з ким завгодно; навіть короткочасна самотність для них є нестерпною. Іншим, навпаки, потрібно досить невелике число контактів, але їм дуже важливо якнайчастіше залишатися наодинці із собою. Одним спілкуватися легко, як птахові літати у небі. Для інших кожен контакт, особливо з новою людиною, – вирішення важкого завдання.

Якщо у підлітка зовсім відсутня потреба в усамітненні, то це теж привід для занепокоєння. Адже в такому випадку емоційні контакти можуть бути лише засобом втечі від себе самого, від міркувань про себе, про людей, про життя. А в результаті і самі контакти можуть бути досить поверхневими.

Потреба в емоційних контактах і в усамітненні, товариськість, як правило, багато в чому залежать від того досвіду, який склався у людини. Якщо в родині, у дворі, у класі відносини напружені – дитина може замкнутися, а може шукати компенсації в іншому колективі, у компанії друзів. Часом колектив однолітків або дорослих може бути асоціальним.

Тому надзвичайно важливо, щоб підлітки мали можливість здобувати позитивний досвід спілкування, у тому числі в колективах, у які вони входять. Щоб зрозуміти від чого залежить позитивний досвід спілкування, необхідно розуміти, що мається на увазі під цим поняттям.

Спілкування стає тим, до чого всі так прагнуть, – спілкуванням, коли

відбувається обмін відомостями, даними, знаннями, емоціями, досвідом, уміннями, відношенням до когось-небудь або до чогось-небудь, які партнери, співрозмовники сприймають як важливі, значимі, цінні.

Є духовні цінності загально визнані, а є такі, які одні вважають цінностями, а для інших вони не є такими. Буває, що те, що має значення і цінність для дітей, підлітків, юнаків, оцінюється дорослими як “дрібниця” (наприклад, захоплення музикою, технікою або спортом). В результаті спілкування дітей і дорослих не відбувається.

Інтереси сучасних школярів, як відомо, різноманітні і диференційовані. Нерідко вони ретельно оберігають їх від уваги та впливу дорослих. Ці інтереси для них – ті цінності, якими вони обмінюються. І саме ці цінності стають основою виникнення численних груп зі специфічними захопленнями – “металістів”, “еммо”, “готів”, “скінхедів”, які далеко не завжди мають позитивну соціальну спрямованість, а часом асоціальні.

Багато підлітків мають інтереси цілком позитивні, навіть соціально цінні. Але в класі, де вони навчаються, ці інтереси не визнаються цінністю: або так вважають їхні однокласники, або така думка педагогів. У результаті клас для цих хлопців і дівчат – лише місце відбування навчальних занять. А якщо, як часом буває, клас не є значимою сферою спілкування для більшості або значної частини учнів, то його виховний вплив на своїх членів практично може дорівнювати нулю. Такий клас не можна вважати колективом.

Сучасні правознавці, психологи і педагоги чітко визначають, що група дітей стає виховним колективом тоді, коли вона об’єднана загальною метою, коли в ній організована різноманітна життєдіяльність, створені чітка організаційна структура, органи самоврядування, якщо члени пов’язані між собою різноманітним спілкуванням – і діловим, і вільним.

Колектив стає ефективним інструментом виховання особистості, коли підлітки спілкуються в ньому не тільки інтенсивно, але і змістовно, коли школяр не тільки відчуває себе тут прийнятним на рівних, але й має приятелів і друзів, коли його зв’язки поза колективом не сприймаються товаришами, учителями і ним самим як щось чуже, а, навпаки, збагачують його життєдіяльність. Але це в ідеалі. А в житті доводиться зустрічатися з безліччю різних варіантів – позитивних і не дуже.

Бувають випадки, коли у класі всі налаштовані один до одного доброзичливо, із задоволенням проводять разом багато часу. Але в одних випадках це проведення часу насичено корисними справами, розмовами про проблеми, що хвилюють країну, світ, молодь, про літературу, мистецтво, техніку, в інших – час витрачається на спільне байдикування, смакування анекдотів.

Буває, що в класі існує явне розшарування за різними підставами. Іноді – за інтересами. Якщо інтереси змістовні, то спілкування в колективі хоча і обмежено невеликими компаніями, все ж таки дає живлення для розуму. А якщо інтереси примітивні? Зустрічаються класи, де групи складаються “за одягом” (у буквальному значенні слова). Між цими групами немає ніяких контактів. Спілкування “аристократів” найчастіше досить примітивне, але й в інших не краще. Нерідко зміст спілкування визначається заздрістю, пересудами про “світське життя” однолітків.

Може бути й так: спілкування в класі в цілому позитивне, але не для всіх.

Колектив може виявитися вище окремих підлітків за рівнем розвитку, інтересів, соціальної активності. А буває й так, що той або інший школяр значно випереджає однолітків у розвитку: інтелектуальному, психічному, соціальному, фізичному. І в тому і в іншому випадках у неповнолітніх виникають труднощі в спілкуванні: їм нецікаво з однокласниками, яким, у свою чергу, нудно з ними. Школярі не розуміють один одного; через різницю в розвитку, інтересах можуть виникати конфлікти.

Ще одна проблема – вікові особливості спілкування школярів, які необхідно знати педагогам, вихователям, психологам і правознавцям.

Молодші школярі спілкуються з однолітками в основному в іграх, а також у зв'язку з тією діяльністю, якою вони зайняті. Усамітнюючись, вони теж займаються чимось конкретним: читають, ліплять, малюють. Навіть мрії їх суто конкретні – про собаку, велосипед, ляльку. Як правило, молодші школярі мало часу приділяють розмовам про щось не пов'язане з їх миттєвими заняттями. Молодші школярі спілкуються в групах, склад яких дуже непостійний – залежно від справи або гри, якими вони зайняті, або від легко мінливих настроїв і прихильностей. На їхню симпатію великий вплив роблять оцінки і думки вчителя. З дорослими вони спілкуються багато, відверто і чекають від них допомоги, співробітництва, розуміння.

Молодші підлітки значно менше спілкуються з дорослими і дуже багато і плідно з однолітками. Останнє для них найважливіше – арена для самоствердження. У них виділяються більш постійні приятельські і дружні групи. Спілкування іде по самому широкому колу питань. Всі вони цікавлять підлітків з огляду різних подій: “хто зробив”, “що зробив”. Але їх, як правило, не цікавить “чому зробив”, “що при цьому думав, відчував”. Розмови підлітків повні суперечок і нерідко закінчуються конфліктами, навіть бійками. Для підлітка головне – дія. Тому він прагне спілкуватися з однолітками на вулиці, на стадіоні, у секції – там, де можна щось робити. І наодинці із собою для них саме цікаве – якась справа.

Старші підлітки – вік на роздоріжжі між дитинством та юністю. Вони ще люблять рухливі ігри і вже із задоволенням просто гуляють на вулиці із приятелями або подругами. Їх ще приваблюють великі компанії і вже тягне в маленьку групу друзів. Їм ще цікаво говорити про щось конкретне, і вже їх приваблюють теми загальні (про дружбу, справедливість тощо). Вони ще “смикають за коси” дівчат і грубо відповідають дорослим і вже дуже цікавляться взаєминами між чоловіками та жінками і прагнуть до спілкування на рівні з батьками та вчителями. Усамітнюючись, старші підлітки ще люблять займатися якою-небудь конкретною справою, але вже багато часу присвячують міркуванням про себе, про оточуючих людей.

У старшокласників дуже сильно розвинена потреба в спілкуванні – і з однолітками своєї та іншої статі, і з дорослими. Однак якщо з однолітками своєї статі спілкуються всі, то з особами іншої статі – приблизно половина. Довірливе спілкування з дорослими мають лише деякі. Для юнаків і дівчат у спілкуванні стає головним знайти друзів, розуміння, можливість пізнати себе. У їхньому спілкуванні переважають теми людських відносин, світові проблеми, питання майбутнього, інтимні питання (у спілкуванні із друзями-однолітками і з дорослими). Ці ж проблеми стають, як правило, основним змістом їхніх міркувань і мрій наодинці із собою.

Сьогодні наукою встановлено, що спілкування робить величезний вплив не

тільки на інтелектуальний, але і на емоційний, соціальний і навіть фізичний розвиток людини.

Нааявні дослідження дозволяють виявити ті властивості, функції спілкування, завдяки яким воно найбільш істотно впливає на розвиток особистості. Накопичені факти дають можливість показати, на які аспекти розвитку спілкування впливає особливо сильно і як це відбувається. Це не означає, що можна дати однозначну характеристику цього процесу. З'являються нові дані, які уточнюють, що доповнюють, а часом і спростовують вже сформовані уявлення [2, с. 114].

Емоційність відношення дорослих пробуджує у дитини відповідні реакції, які ми сьогодні ще досить погано уявляємо. Але можна із впевненістю говорити про те, що у відповідь на емоційно забарвленні звернення до дитини в неї розвиваються відповідні відгуки, відбувається первісне перетворення природних задатків у людські здібності – до емоційного контакту, до вміння співпереживати та радіти з іншими.

На думку відомого американського психофізіолога Ніла Міллера, дефіцит батьківського тепла в ранньому дитинстві призводить не тільки до зниження інтелекту і аномаліям соціальної поведінки, але й до підвищеної вразливості, сильної нервової напруги, агресивності. Ретроспективне вивчення 102 правопорушників-рецидивістів у віці п'ятнадцяти – вісімнадцяти років, проведене в одній з англійських виправних шкіл, показало, що тривога, яка виникла в ранньому дитинстві внаслідок дефіциту спілкування з батьками, визначила в подальшому схильність дітей відповідати асоціальним способом на певні події в їхньому житті [3, с. 67].

Деякі дані свідчать про те, що дефіцит спілкування з батьками може стати однією із причин виникнення шизофренії в юнаків і дорослих.

Здавалося б, все зрозуміло: чим більше пещення і любові, тим краще. Однак ціла низка досліджень привела вчених до зовсім іншого висновку. З'ясувалося: коли батьківська любов проявляється з великою часткою перебільшення, коли з дитини не зводять очей, то результат буває теж негативний. У цьому випадку у дитини також не формуються механізми, які дозволяють здійснювати емоційний контакт. Нерідко трапляється, що у такої дитини, коли вона виростає, не складаються відносини з людьми. З'являються такі риси особистості, як холодність почуттів і егоцентризм.

Спілкування – найважливіша детермінанта емоційних станів людини. Весь спектр людських емоцій виникає і розвивається в умовах спілкування людей. Спілкування завжди певним чином емоційно забарвлено – від ніжності до ненависті. Завдяки цьому в процесі спілкування люди передають один одному не тільки якийсь текст, але й емоційний підтекст. Цей підтекст може підсилювати зміст тексту, послабляти його, суперечити йому. У результаті навколо людей, що спілкуються, виникає своєрідна “емоційна хмара” – аура (від грец. *aura* – подих вітерцю), що і робить спілкування віч-на-віч настільки бажаним і необхідним. Уже в розмові по телефону насиченість аури значно знижується.

В підлітковому і ранньому юнацькому віці особлива роль емоційної функції спілкування проявляється у двох аспектах: у набутті досвіду емоційних відносин з людьми і у розвитку емоційного сприйняття навколишньої дійсності.

В науці встановлено, що ті школярі, які відчували дефіцит спілкування і у зв'язку із цим не змогли успішно вирішити свої дитячі або підліткові конфлікти (пов'язані,

зокрема, і з статевим дозріванням), коли виростають і стають батьками, часто виявляються нездатними встановити тісний емоційний зв'язок зі своєю дитиною [4, с. 171].

Лонгитюдні (тривалі) дослідження життєвого шляху тих самих людей з дитинства до зрілого віку, проведені закордоном, показали, що емоційно теплі, здатні до інтимної комунікації чоловіки у восьмирічному віці мали відносно стійку дружбу з іншими хлопчиками; серед їхніх товаришів по іграх були також дівчатка. Чоловіки, які тримають людей на відстані і уникають тісних людських контактів, ще в молодших класах не вміли дружити із хлопчиками і рідше грали з дівчатками.

Глибокий емоційний контакт, що є неодмінним атрибутом дружнього спілкування, формує своєрідний емоційний механізм, що дозволяє потім не тільки здійснювати аналогічні контакти, але й активно шукати їх. При відсутності дружнього спілкування цей механізм не виникає, тому що загальна властива всім людям потреба в емоційному контакті не знаходить своєї реалізації. В результаті, стаючи дорослим, людина не шукає подібних контактів або не може їх підтримувати.

Таким чином, відношення до друзів, що формується у школяра, за своїм значенням виходить далеко за межі приватних відносин саме з тим або іншим однолітком, з тією або іншою групою.

Функція спілкування розвитку у дитини емоційного сприйняття навколишньої дійсності проявляється подвійно.

З одного боку, зміст, емоційна глибина спілкування, той "обмін" емоціями, який при цьому відбувається, впливають на те, як сприймає школяр все навколишнє, на глибину і забарвленість його емоцій. Наприклад, батьківські пещення впливають на формування у дитини емоційно позитивного відношення до людей. Пізніше ту ж саму роль відіграє дружнє спілкування з однолітками.

Крім цього спілкування з однолітками виявляється дуже важливим для психосексуального розвитку взагалі, зокрема – емоційного сприйняття сфери сексуальних відносин. Розмови із приятелями, друзями допомагають дитині, підліткові, юнаку адаптуватися до тих змін, які відбуваються в його організмі і фізичному вигляді, досягнути та позбавитися в певній мері тих хвилюючих переживань, які пов'язані з появою сексуальності. Неможливість виразити свої емоційні переживання, пов'язані із психосексуальним розвитком, нерідко призводить до важких душевних переживань і травм, особливо в старшому підлітковому і ранньому юнацькому віці.

Крім зазначеного, роль спілкування у формуванні емоційного відношення дитини до навколишнього життя проявляється опосередковано – в усамітненні. Усамітнення – це, як правило, емоційне переживання того, що відбувається в реальному спілкуванні, у реальному житті. Тому, якщо підліток або старшокласник уникає усамітнення або присвячує його тільки якимось конкретним справам, це може означати, що в нього погано розвинена уява, він недостатньо емоційно розвинений, глухий до емоційної сторони життя.

Спілкування – також один з найважливіших факторів виникнення, формування, розвитку і зміцнення пізнавальних інтересів у зростаючої людини.

Корінні зміни засобів масової комунікації та інформації призвели до того, що

сучасні школярі пізнають світ зовсім по-іншому, ніж покоління їхніх батьків. По-перше, їхнє пізнання не обмежується тим простором, у якому вони живуть; по-друге, вони пізнають не тільки ті реалії, з якими їх хотіли б познайомити дорослі. Сьогоднішні діти живуть в оточенні техносфери, що зв'язує їх із світом і за допомогою якої вони пізнають світ.

У спілкуванні з однолітками школяр може проявляти свої інтереси, зустрічаючи розуміння з боку товаришів, зміцнюватися у своїх схильностях та уподобаннях. Збагачуючи один одного різними відомостями, однолітки можуть дати поштовх для виникнення в одного з них інтересу в тій сфері, яка раніше не привертала його уваги. Але в той же час спілкування з однолітками (втім, як і з іншими людьми) може руйнувати, гасити, спотворювати вже наявні в неповнолітніх інтереси, схильності. У спілкуванні можуть формуватися і соціально небезпечні інтереси. Найбільш часто це може відбуватися у восьмому і дев'ятому класах. Саме у восьмикласників і дев'ятикласників, за науковими даними, відбувається особливо часта зміна інтересів. І саме серед них найбільш велике число хлопців і дівчат, у яких з'являються інтереси з негативною соціальною спрямованістю.

Необхідно відзначити те, що спілкування школярів має пряме відношення до норм поведінки. З одного боку, норми регулюють їхнє спілкування, визначаючи, про що, де, як і з ким можна, дозволено або потрібно спілкуватися. З іншого боку – у процесі спілкування з оточуючими людьми школярі пізнають, інтуїтивно “схоплюють” і засвоюють самий широкий спектр норм, що регулюють життя людини в суспільстві.

Норми, які регулюють спілкування школяра і які він пізнає в процесі спілкування, умовно можна розділити на кілька рівнів: суспільні, регіональні, вікові та індивідуальні.

Суспільні норми – це ті, які культивуються і схвалюються суспільством в цілому. Прикладом суспільних норм можуть бути справедливість, гуманізм, повага до людини, доброта, дбайливе ставлення і т. ін. За допомогою цих норм, суспільство формує, оцінює, підтримує, захищає, відтворює тип особистості, стиль спілкування і поведінку, які відповідають його природі, які реалізують його ідеали, які забезпечують його існування, відтворення і розвиток.

У процесі соціалізації, у різних інститутах, що утворюють систему суспільного виховання, школярі пізнають і засвоюють суспільні норми. Велику роль відіграє і безпосереднє оточення підлітків – як дорослі, так і однолітки.

Урбанізація веде до того, що все більше молодих людей живе в містах, де має можливість спілкуватися з великою кількістю однолітків. Перетворення великої родини (у якій живуть бабусі, дідусі, інші родичі, батьки і багато дітей) у малу (що складається з батьків і одного-двох дітей), збільшення числа родин, де є тільки мати і дитина, – все це підвищило необхідність для дітей шукати спілкування поза родиною, а отже, привело до зниження контролю за дітьми. На консолідацію молоді у своєрідне суспільство однолітків істотно впливає і мода, що задає еталони не тільки одягу і зачісок, але й стилю життя в цілому. У результаті впливу цих і деяких інших обставин зросла автономія дітей від батьків. Мається на увазі автономія в поведінці, тобто потреба і право підростаючих дітей більшою мірою самим вирішувати питання, які

стосуються їх особисто. Далі – автономія емоційна, що розуміється як потреба і право мати власні уподобання, обрані більш незалежно від батьків. І нарешті, моральна автономія – потреба і право мати власні погляди і, головне, фактична наявність таких.

Автономія підлітків і юнаків наочно проявляється в основному в так званій віковій субкультурі. Під віковою субкультурою розуміється той комплекс морально-психологічних рис і поведінкових проявів, які є типовими для хлопців і дівчат певного віку і статі.

Найважливішим елементом вікової субкультури можна вважати підлітково-юнацький жаргон. Ніби заново відкриваючи світ і себе в ньому, підлітки і юнаки прагнуть позначити свої унікальні, з їхнього погляду, відкриття по-своєму, не так, як це прийнято в соціумі; цьому служать жаргонні слова та вираження. У той же час жаргон – своєрідний пароль, пропуск у суспільство однолітків. Крім того, за допомогою жаргонних слів і виразів школярі намагаються компенсувати емоційну і словникову неможливість виразити свої переживання і почуття.

Для сучасних підлітків і юнаків характерним є те, що їхня субкультура, маючи загальні або подібні риси, у той же час дуже явно диференціюється в руслі численних плинів, а також своєрідно переломлюється навіть в окремих приятельських і дружніх групах.

Школярі відповідно до вікових, статевих та індивідуальних особливостей схильні ідентифікувати себе з тими або іншими героями, сприймаючи при цьому властиві їм зразки поведінки, стиль життя. Таким чином, на жаль, засвоюються не тільки суспільно схвалювані норми. Хлопці і дівчата можуть ідентифікувати себе і з героями, які реалізують норми, зовсім неприйнятні для суспільства.

Важливе значення для формування індивідуальних норм школяра має те, як ті або інші норми оцінюють найбільш значимі для нього однолітки. У процесі спілкування з ними у школяра складаються погляди, уявлення, норми в одних випадках внаслідок ідентифікації себе з конкретною значимою особою і некритичним сприйняттям його поглядів, відношень, норм. В інших випадках цей процес іде за допомогою міжособистісного перенесення, коли школяр переносить уявлення і норми кого-небудь із значимих осіб у свою життєву практику.

Потрібно мати на увазі, що однолітки вчать школярів багатьом нормам життя і спілкування, які приховують від них дорослі, компенсуючи тим самим прогалини у їхньому пізнанні життя.

Школяр – не пасивний об'єкт впливу норм. Міркуючи наодинці із собою, зіставляючи, аналізуючи, він відбирає для себе не тільки ті норми, які схвалюються і реалізуються в його безпосередньому оточенні. Він може відібрати або виробити власні норми поведінки, життя, спілкування. Він може пристосувати, трансформувати ті або інші норми до свого бачення світу, людей, відносин. Він може виробити певну програму власної поведінки. В усамітненні він шукає і знаходить шляхи та способи інтеграції суперечливих норм, відкидати які цілком не дозволяють обставини його життя. Він продумує способи адаптації в навколишній дійсності і регуляції своєї поведінки відповідно до тих норм, які він вважає за необхідні і прийнятні.



**Використані джерела:**

1. *Обуховский К.* Психология влечений человека (пер. с польского) / К. Обуховский. – М. : “Прогресс”, 1972.
2. *Мясищев В. Н.* Психология отношений / В. Н. Мясищев / под ред. А. А. Бодалева. – М. : Институт практической психологии, 1995.
3. *Миллер Н.* Приобретенные побуждения и подкрепления, в кн. : Экспериментальная психология. Т. 1 / Н. Миллер. – М., 1960.
4. *Альбуханова-Славская К. А.* Личностный аспект проблемы общения / К. А. Альбуханова-Славская // Проблема общения в психологии. – М., 1981.

**Можайкина Е. С. Влияние общения на формирование норм поведения несовершеннолетних**

*В статье рассматривается место и роль общения в формировании норм поведения несовершеннолетних. Раскрыты основные функции общения, которые оказывают влияние на социализацию личности.*

**Ключевые слова:** общение, нормы поведения, подростковый возраст, социальные нормы, самореализация.

**L. Moghaikina. The influence of communication on the formation of underage behaviour norms**  
*The article deals with a place and role of communication on the formation of underage behaviour norms. The main functions of communication influencing socialization of a person are revealed.*

**Key words:** communication, behaviour norms, adolescence, social norms, self-fulfillment.

**Плакса Н. О.**

**Національна академія внутрішніх справ України**

**ВІКТИМІЗАЦІЯ В СТРУКТУРІ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ  
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ**

*В даній статті досліджуються питання, які пов'язані із перетворенням індивідів в жертв торгівлі людьми, та застосування відповідних даних при моделюванні закону з протидії торгівлі людьми в Україні. Зроблено спробу аналізу передумов поширення цього явища, з'ясування потенційної групи ризику.*

**Ключові слова:** віктимізація, жертва, торгівля людьми, запобігання.

Останнім часом все більше приділяється уваги вивченню проблем соціально-психологічних факторів і передумов виникнення конфліктності, агресії, злочинності, зокрема – проблема виявлення причин поведінки, яка сприяє розгортанню конфліктної взаємодії та пошуку шляхів запобігання віктимізації. В кримінологічній літературі особливої актуальності набувають питання дослідження особливостей поведінки й особистості жертв злочинів, та активнішого включення в процес запобігання злочинності заходів віктимологічної профілактики.

Для багатьох людей проблема віктимізації жертв торгівлі людьми є незрозумілою і неприйнятною. Українці найчастіше стають жертвами торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, примусової праці та жебракування; також, є випадки насильного вилучення внутрішніх органів, залучення до кримінальної діяльності примусової участі в збройних конфліктах [1]. Наша країна, зрозуміло, не може стояти